

A
10205

[Pārjūta, laulība]

MĪLULIŠA DAIŅU DĀRŽS

EM. BENJAMIN
RĀKSTĀMLIETU LIELTIRGOTĀVĀS
IZDEVUMS

L A
10205

MĪLULIŠA DAINU DĀRŽS

ANŠA BĒRZINA
ILLUSTRĀCIJAS

EM. BENJAMIN
RAKSTĀMLIETU LIELTIRGŪTAVAS
IZDEVUMS

0308016566

L. V. R.
In. 309 739

Ar Čipiņu bija pavisam negals. Visiem vakariņas labu labās, bet šim maize rūgta, āboli cieti. Dod, ko dodams, katrai lietai sava vaina. „Nu ir gan runcītis apskaities“, saka vectēvs, un māte tūlit sāk skaitīt:

Apskaitās mans runcītis,
Apjozās zobentiņu:
Kreima ķērne aizkrāsne,
To gribēja pušu cirst.

Tāda valoda gan Čipiņam nepatikās, īpaši vēl, kad māte savam runcītim uzlika uz maizes labu kārtu krējuma. Bet māte nu netika vaļā: par runcīti iesākusi, viņa dabūja dziedāt par vistām un gaiļiem, par lāci-ķetuskāji, par veiklo vāverīti, par cūciņu - rakainīti un kas zina, par ko vēl ne? Dziedāšana varēja vēl ilgi turpināties, jo Čipiņš par gulēšanu ir nedomāja. Bet tad vakara klusumā skaidri bija sadzirdams, ka ārā sprēgā sals. Vectēvs, siltā kamzoli ievilcies, viegli nodrebinajās un tad gaži un saldi nožāvājās. „Nu, Čipiņ“, teica māte, „tev arī laiks būs kājas pūtināt“.

Bet Čipiņam tāda valōda nemaz nebija saprotama. Māte gan apgalvoja, ka slēģi vienam viram paši veŗoties cieti; bet Čipiņš paskaidroja, ka šim gan miegs nenākot, un nevarot saprast, kas tādu gulēšanu vispārim esot izdomājis. Ko tu ar tādu izdarisi! Māte piekāpās un solija vēl pastāstīt par Spriditi. Tad gan gulēšana būšot neatliekama. Māte nu stāstīja, stāstīja. Patlaban viņas Spriditis gāja pasaulē laimi meklēt. Redzēdama, ka dēliņš jau sapņu valstī, māte stāstīšanu pārtrauca un nesa Čipiņu vieglām rokām uz guļas vietu. Bet ko šis? Atmosas un apgalvo, ka viņš ir nedomājot gulēt. Ja varmākas viņu spiedišot list gultā, tad viņš ar' tāpat kā Spriditis nepalikšot mājā, bet iešot pasaulē laimi meklēt. —

Velc, pelite, bērnam miegu,
Ka incitis neredzēja:
Caur ceplīti, caur namiņu,
Caur šūpuļa pagalvīti.

Nevienam tā nerīb,
Kā kaķam dancojot:
Kaķiņam zelta pieši,
Sidrabiņa zābaciņi.

Kaķit's, peļu junkuriņš,
Braul uz Rīgu sievas ņemt.
Nu ir vaļa pelītēm
Astes griezt gredzenā.

Runci, runci, kaķi, kaķi,
Iesim abi peļu ķert.
Pašūsim bērniņiem
Peļu ādas kažociņu.

Suns ar kaķi aizkrāsne
Lieli ilgi stridējās:
Kaķit's saka: man mūriņš,
Sunit's saka: aizdurvīte.

Braul, kaķit, Rīdziņā
Ar to peļu vezumiņu;
Pārved man divi siļķes,
Baltas maizes kukulīti.

Un Čipiņš gāja ar'. Kabatā viņš iebāza lakatiņu, jo māte viņam arvien bija pieteikusi, ka degunu vajagot turēt tīru. Galvā viņš uzmauca ziemas cepuri, kas isteni gan piederēja vectēvam, bet ar ziemas salu jau nevar jokoties: labs, kas mugurā, un labs, kas galvā. Klusu, klusu Čipiņš atvēra durvis un iestājās dārza vārtos. „Te nu bija,“ viņš nodomāja, vārtos stāvēdams, „saka: auksts, auksts, bet vai tad kādam var būt siltāki nekā man? Un koki ir pilni ābolu, un putni dzied. Jāiet tikai dārzā iekšā!“ — Čipiņš čāpoja tālāk, arvien tālāk. Bet pamazām sals palīda viņam apakš cepures un sadrebināja krūtis. Taču bija ziema. Uzreiz viņš pamanīja, ka viņš te nav viens pats, bet ka viņam tuvumā ir skaļa runāšana. Čipiņš skatījās apkārt. Jā, kā tad! Tepat netālu iet gaiļu tēvs, itin sabijies, un viņam drusku pa priekšu, kladzinādama, iet viņa sieviņa. „Nelaimes vien ir,“ saka gailis, „nelaimes vien ir ar sievām un bērniem; tiem jau arvien jāiet laimes meklēt! Kas nekaitēja gulēt vecajā perekli! Nē, jāskrien pa pasauli kā negudriem!“ — Čipiņš jau gribēja gājējus uzrunāt ar veco dainu:

Cibu, cabu, vist' ar gaili,
Kur jūs abi cabosit?

bet dzirdēdams tādu kladzināšanu un rāšanos, palika itin kluss un tikai pie sevis nodomāja, ka tāda ceļošana ziemas laikā vis neesot pa jokam.

Īsas kājas, dziļš sniedziņš,
Tālu salmu gubeniņš.

Bet ar to laimes meklēšanu diezin kā arī man izdosies? Kājas man gan ir gaŗākas nekā gailim, bet brišana arī ir briesmīga! Bet kad jau sācis esi, tad jābrien vien tālāk.

Gailit's brauca kaņepēs
Ar sudraba vāģiņiem;
Vista sēd vāģiņšos
Cekuliņu grozīdama.

Ar gailiti Rīgā braucu,
Trīs zirnīši vezumā;
Rīgas kungi brīnijās:
Kas par lielu vezumiņu?

Put, vistiņa, put, gailit,
Brauksim miežu dārziņā;
Četri kalti ritenīši,
Pieci sirmi kumeliņi.

Dziedi, dziedī, tu, gailiti,
Ar to kaula deguniņu!
Dziedādams nopelnīji,
Kaņepiņu vāceliti.

Cibu, cabu, cabuliti,
Ielaid mani istabā;
Es tev došu baltu vistu,
Ar visiem cāliņiem.

Vista, vista, adi cimdus,
Gailit's taisa ragaviņas:
Ritu būs dziļš sniedziņš,
Tad brauksim Liepājā.

Un tā nu Čipiņš brida un brida. Sniega kārtā tika arvien plānāka, totiesu zem kājām čaukstēja priežu un egļu skujas. Čipiņš iecerējās māmiņas dziesmu:

Lāci, lāci, ķeturkāji,
Ko tu nāci mūs' mežā?
Mums bij tāds egļu mežs,
Piebirst tavs kažociņš.

Dziesmu pie sevis dudinādams, viņš, tiešām, arī pamana savā priekšā meža ķēniņu. Lielu valdības zizli rokā tas ir izgājis pastaigāties un izvedis sev līdz arī savus divus mazdēlus. „Bija gan vērts laimi meklēt,“ nodomāja Čipiņš. „Kur citur es satiktu tādu augstu kungu! Sveiks, meža ķēniņ!“ — „Sveiks, sveiks!“ palēnām, caur zobiem atbildēja lācis. „Kā tu te esi iemaldījies? Ak tā, tu laimi meklē. Nu zini, brālit, ar laimes meklēšanu ir savāda lieta. Redzi, man te bija divi tēva brāļi, abi slaveni dravenieki. Bet kas šos didija iet laimes meklētājos! Viens aizgāja saimnieka auzu laukā. Šis muļķis tikai brauka auzas un ēd un ēd. Bet

kad sāk slāpt, iet pie siles un dzeļ. Bet tur saimnieks ir ielējis brandvinu un tā viņu apdzirda. Kad nu tēvocis apskurbis guļ miegā, saimnieks viņam piekaŗ zvaniņu kaklā. Tēvocis nu pamodies skrien ar visu zvanu, visai lācu ciltij par apsmieklu.“ — „Bet otrs tēva brālis?“ ziņkārīgi jautāja Čipiņš. „Ko nu ar otru!“ sēriģi atteica lācu karalis, „ar to ir vēl bēdigāk. Tas bija sācis ar cilvēkiem lauzties. Tagad nu viņš ir saķerts, nu diditājs to vadā pa visiem ciemiem, kā ērmu rādidams. Sitienu arī netrūkst. — Es tāpēc savus mazdēlus pie laika mācu dzīvot savā pagastā.“ — „Vaja'kis, vaja'kis,“ sprieda Čipiņš, „savāda lieta: kad laimi meklē, tad laimes nav!“

Lācis kāpa ozolā,
Bite koda kājiņā:
Vai, bitīte, nepazini
Sava veca dravenieka?

Lācit's ēda manas auzas,
Savas auzas dēvēdams;
Iesim, lāci, pie kundziņa,
Katram auzas piederēs?

Ai, lācīti, platkājīti,
Vai tev vien mežs pieder?
Ņemšu savus kuceniņus,
Iesim mežu izdalīt.

Kas vilkam, kas lācam
Mežā kāra šūpulīti?
Priedes zari, egles zari,
Vēja māte šūpotāja.

Lācit's kāpa ozolā,
Sakās kunga dravenieks.
Kur tev dzeinis, kur vācele,
Kur, lācīt, medu liksi?

Še bij viena āpšu ala,
Še guļ lūša medinieki;
Vienam bija brieža bikses,
Otram lāča kažociņš.

Čipiņš būtu ar cienīgo lāču ģimeni varbūt vēl ilgāk apspriedies, jo ir jau gods un prieks būt goda vīru sabiedrībā, bet piepeši viņš dzirdēja skaļu taures pūtienu. „Tas būs kāds nomaldījis mednieks,“ iesāvēs Čipiņam prātā. „Dziesma jau saka:

Ja tu mani nesagaidi,
Klausies manu taures balsi.“

Čipiņš steidzās meklēt mednieku. Bet sev par brīnumu viņš ieraudzīja staltu briedi žēligi brēcam.

Kā brieditis nepūtis?
Briedim bērni Vāczemē.

Čipiņš nojauta, ka arī te laimes meklēšana ir beigusies nelaimīgi, bet gāja tomēr vecajam briedim pajautāt, ko šis tik žēligi aurē. „Redzi, tā nu ir: vecums pienāk, gudrības vēl nav. Paļāvu bērniem pasauli aplūkot. Tagad jau tā vajagot skatu paplašināt. Bet šie vairs nenāk mājās. Kas zina, vai nebūs vilkam vai lācim rīklē ieskrējuši!“ — „Vai tad tu pats

nemaz nebiji pasaulē gājis?“ uzprasīja Čipiņš. „Kā ne,“ atteica briedis, „man vēl vienā kājā ir dokuments, kur var lasīt par manu laimes meklēšanu. Biju piegājis Dižabolu mājās pie ganāmpulka ar zirgiem aprunāties. Bet gani sacēla kņadu, vecais Ābolnieks paķēra stobreni un — āre! te, kreisajā pakalkājā man ierakstīja ar lodi piemiņas zimi. Es bailēs apvēlos, un Ābolnieks man uzsēdās jāšus virsū. Tad es gan šāvos augšā un aiznesu veco Ābolnieku uz meža malu. Ko šis lien man mugurā! Bet kāja tāda pastīva ir vēl šobaltudien. Labāki ir, kad dzīvo pa savām meža ganībām.“ — „Savādi, savādi,“ teica Čipiņš domīgi, „briedis ar lāci, tie taču ir lieli vīri izauguši, un tiem ar' laimes meklēšana neveicas.“ —

Briedis kāpa kalniņā
 Ābolniekus klausīties;
 Tālu, tālu suņi rēja,
 Vēl jo tālu medinieki.

Briedis nakti pārgulēja
 Žagatiņas ligzdiņā;
 Bij tādām bajāram
 Pie nabaga mājas ņemt?

Kas kait man nedzīvot
 Diža meža maliņā?
 Pieci brieži man aŗami,
 Sešas stirnas ecējamas.

Pieci brieži upi brida
 Dzeltāniem radziņiem;
 Pārbrīduši, apguluši
 Aiz upītes licīti.

Kas tur nāca, kas tur nāca,
 Kas tās niedres kustināja?
 Brieži nāca, ledu lauza,
 Tie tās niedres kustināja.

Šorit bija liela salna,
 Liela skāde notikusi:
 Briežam ragi nosaluši,
 Meža cūkas sivēniņi.

Sirds Čipiņam tika vieglāka, kad viņš, tālāk iedams, ieraudzīja vāverīti. Redzējis viņš to agrāk nekad nebija, bet no dziesmām pazina labi. Māte vāverīti bija Čipiņa mātai allaž daudzīnājusi kā labu paraugu.

Tā ēda meitiņa	Ne muti plātīja,
Kā vāverīte:	Ne zobus rādīja.

Šoreiz vāverīte gan tieši neēda, bet ciekuriņš gulēja turpat zemē. Vajadzēja to tikai pacelt, un kuplastītei būtu ko grauzt. Bet vāverīte patlaban nemaz nevarēja nodarboties ar sēklu skrubināšanu, jo ar pilnu muti runāt nemaz nav jauki. Bet vāverītei bija jārunā, jo patlaban to miļi sveicināja labs pazīstams, čaklais sila zaķis.

Zaķis sauca vāverīti	Pie krūmiņa riekstus malt,
Pie krūmiņa riekstus malt,	Uz ciekura apsēsties.

„Tas ir ko vērts,“ priecīgi prātoja Čipiņš. „Kad kaimiņi tā satiek, tad jau laime nekur nav jāmeklē. Lielāku laimi tikpat jau neatradīs.“ Gribēja gan

viņš vēl laimes bērniem pašiem pajautāt, vai šie ar' apkārt staigājuši, laimi meklēdami; bet kā šis muti plēta vaļā, abi draugi bija to pamanijuši un nozuda steigšus vien. „Nav ar' ko prasīt,“ apmierinājās Čipiņš, „ir jau dzirdēts, ka vāverēm un zaķiem nekāda labuma nav, no meža ārā nākot. Suņi, kaķi viņus tur gaida atplēstām rīklēm. Bet kas viņiem nekaiš mežā savā vaļā pajokoties un padejot?“ Ar tādām domām Čipiņš soļoja tālāk.

Es iejūdzu baltu zaķi
Vizulišu kamanās;
Rigā man gaisma ausa,
Vāczemē saule lēca.

Zaķit's kļiedza, zaķit's brēca,
Zaķam muiža nodegusi:
Zaķiņšam sadeguši
Paši goda kamzoliņi.

Vāverei pieci pirksti,
Pieci zelta gredzentiņi;
Lec zariņu no zariņa,
Kaitin' manu bālēliņu.

Citi jūdza sirmus, bērus,
Es aizjūdzu vāveriti;
Es aizjūdzu vāveriti
Rakstītās kamanās.

Cipu, capu, vāverite,
Ar eziti riņķi grieza;
Kamēr ezis riņķi grieza,
Vāver' koka galiņā.

Aiz Daugavas melni meži,
Pilni cauņu, vāveriņu;
Tur vajaga gudru suņu,
Jaunu puišu medinieku.

Ilgi Čipiņš vēl kavējās domās pie jaukā saderības skata. Acīm viņš to gan vairs neredzēja, bet prātā tas viņam bija tā iespiesies, itkā varētu to rokām taustīt. Viņš tāpēc it nemaz nebrinījās, ka redzēja meža malā citu draugu pāri. Tie gan bija daudz lielāki un nopietnāki. Labi ieskatoties, Čipiņš saprata, ka te vilkam un ķēvītei ir kāda veikala darišana. Vilks ķēvei jautāja, cik maksājot kumeliņš. Bet šī, gudriniece, atsaka, viņai maksa esot piemirsusies. Bet lai vilks izlasot, kas kreisajā pakalķājā rakstīts. Tur cena esot atzīmēta. Vilks, tiešām, lien kājai klāt. Vai, vai, vilciņ, kā tev nu klāsies, kad ķēve tev dos savu spērienu! Bet to viņam arī vajaga!

Vilciņš manu kumeliņu
Aiz aploka bažot veda;

Pats baroja, pats apēda,
Es paliku kājiņām.

„Te nu gan nav nekāda labuma,“ bija Čipiņa spriedums. „Ko tā ķēvīte te meklē meža malā? Būtu labāk palikusi pie savas auzu siles, vai arī piedāvājusies man jāšanai! Tā būtu cita lieta! Zirgs un vilks, kā tas saskan? Bet zirgs un puika, tur ir ko redzēt!

Man bij tāds kumeliņš,
Kā ūdens burbulīt's:

Kad es kāpu mugurā,
Kā ūdens ligojās!"

Tā domājot Čipiņam pēc ilgiem laikiem tiri tā kā iežēlējās māju. Mājās taču bija stalli bēri kumeliņi, un Čipiņš ar brāli Juri taču bija šo zirgu draugi un nākamie jātnieki.

Simtā tādu neatrada,
Kā mēs divi jaunbrālēni:

Pie jāšanas, pie braukšanas,
Pie kumeļu bažošanas!

„Nē, mājās ar', isteni ņemot, nav gluži slikti," bija Čipiņa gala slēdziens.

Tumša nakte, zaļa zāle,
Laukā laidu kumeliņu.
Tur palika zaļa zāle,
Vilks apēda kumeliņu.

Nu dzen gani ganibās,
Pieguļnieki pieguļā;
Slēdz, Dieviņi, savus suņus
Sikajās ķēditēs.

Vilkam labi, vilkam labi,
Ne tam vāgu, ne ragavu;
Paņēmies āža ragu,
Iet pa silu taurēdams.

Adiet meitas, ko adiet
Vilkam zeķes noadiet;
Vilkam kājas nosalušas,
Sila malu tekājot.

Ar vilciņu artu gāju
Celmainā lidumā.
Velc, vilciņi, raudādams,
Kam apēdi kumeliņu.

Vilciņš kauca, vilciņš brēca:
Kaut satrūktu dzeņaukstites!
Tad es skrietu, cik varētu,
Pie jēriem, kazlēniem!

Par zirgu jāšanu sapņodams, Čipiņš bija atkal labu gabalu, kā sapņos, pagājis uz priekšu. Te gluži negaidot bija dzirdama svilpošana. „Varbūt zirgu puisis svilpo, zirgus no staļļa ārā vezdams,“ iekrita Čipiņam prātā. Tepat jau vajadzēja būt ir puisim, ir zirgiem. Bet skaties, kā gribi, nav nekā. Pamazām tikai Čipiņš izprot, ka svilpošana ir kaut kur augšā. „Jā,“ saka viens svilpotājs, tāds melns ar spožu cepuri, „jā, nav slikti, ka mums ir savs kaktiņš.“—„Sava stūriša zemes nu gan mums nav,“ piebilst otra balss, drusciņ sīkāki svilpodama, „bet apmesties uz zara jau varam lieliski!“ Nu Čipiņš arī atceras, ka strazds labprāt dzied augstāk nekā lakstīgala:

Strazdiņš dzied galotnē,
Lakstīgala pazarē.

Būtu jau jauki ar strazdu kādu vārdu parunāt: runīgs viņš ir un valodas viņš prot, nevien latviski.

Zil' ar strazdu mācijās
Sausas egles galiņā:

Zile strazdu izmācija
Igauniski trallināt.

Ja jau strazds prot igauniski, tad latviski runāšana veiktos vēl labāk. Bet viņš uzmeties tik augstu, augstu. — Bet kas tad tas? Nemaz jau vairs nav ziemas, un strazds jau arī ziemā nesvilpotu! Un tiešām, bērzi ir zaļi, būs pavasaris jau klāt. Un es kā apburts esmu tik ilgi apkārt klejojis. Kaut jel tiktu atpakaļ stabulītes maukt! Bet kas nu zina, kur manas mājas un kā turp nokļūt? Kad tagad pagadītos labs vedējs, varētu lielu naudu maksāt. Nevajadzētu nekādas lepnas mašīnas, kad tikai zirdziņš ciknecik kustētu!

Lakstīgala ciemā brauca,
Strazdiņš vārtu vērējiņš;
Strazdiņš vārtus neatvēra,
Atver lauka cirulītis.

Melni strazdi, puspelēki,
Kur jūs nakti gulēsāt?
Šai ciemā smalka birzs,
Tur šo nakti gulēsīm.

Strazdiņš jāja piegulā
Ar pelēku mētelīti;
Ne pa vārtu neizjāja,
Iejāj zelta ozolā.

Lieli putni, mazi putni,
Visi brauca žagaros;
Mazajam putniņam
Apsagāza vezumiņš.

Kuŗš putniņš agri skrēja,
Agri slauka deguntiņu;
Kuŗš bērniņš mātei klausu,
Agri ēda azaidiņu.

Dziediet nu, strazda bērni,
Nu nedzied lakstīgala;
Lakstīgala nedziedāja,
Sējas laiku gaididama.

Ko cilvēks vēlas, tas viņam bieži vien arī notiek. Gadās mūsu Čipiņam tāds pajūgs, ka lieliskāku nemaz nevar iedomāties. Dažs tādu visā mūžā nav redzējis, un tāpēc savu muti ieplēš no brīnumiem itin platu.

Cūku jūdzu silitē,
Braucu Rīgas pilitē;

Rīgas kungi brinijās,
Kādi viesi še atbrauca.

Ar cūciņu Čipiņš bija draugos no veciem laikiem. Jau pērn, kad viņš ganiem nesa palaunadzi, viņš bija tos dzirdējis dziedam:

Cūciņ, mana rakainite,
Neej drauga druviņā:

Tev kājiņu nositis,
Man noņems villainiti.

Tāpēc arī tagad ar cūciņu Čipam bija braukšana tik jauka, kādu vien var iedomāties. Jau viņam nāca prātā, vai nebraukt ar savu brīnišķīgo pajūgu vienā pili, ko notālēm varēja redzēt. Rīgas pils tā varbūt nebija, bet lieta bija skaidra, ka tā pils piederēja svešiem ļaudim. Ko tad Čipa būtu

tur meklējis? Labāk taču bija palikt pie savējiem, vai pašam celt jaunu pili. Cūciņa mierīgi tecēja, laipni urkšķēdama, kālab Čipam bija vaļs diezgan savus nolūkus pārdomāt. „Tiešām,“ viņš sprieda, „ja es pieaugu spēkā, tad labi apdomājot, man nekur laimes nav jāmeklē.

Bet ja dārzu neatrastu, Gan šis jaunās rokas prastu
Kur var brīnumpuķe zelt, Pašas laimei pili celt.“

No tādām laimīgām domām Čipu pamodināja daiļa dziedāšana. —

Savas acis izraudāju,
Tēva cūkas ganīdama:
Dievs dod tās vilciņam
Pa vienai nolasīt!

Es tev lūdzu, naburdziņ,
Nesēj zirņus ceļmalā,
Mana cūka rikšiem skrēja,
Sivēniņi aulēkām.

Gudra, gudra man galviņa,
Sadzen cūkas kūtiņā.
Jau bij gudra, vēl būt' gudra,
Kaut mācēj'se izskaitīt.

Kam tie lieli gani gana
Liela ceļa maliņā?
Piecas cūkas, seši vepri,
Simtiņš mazu sivēniņu.

Nevienam tā nebija,
Kā manām cūciņām:
Tek gar logu šķindēdamas
Tēraudiņa kurpitēm.

Kas manas cūciņas
Silā tramda?
Pelēka irbite
Raibiem spārniem.

Čipiņš no savas silītes ieraudzīja jaunavu, kas pa starpām dziedāja, pa starpām dejoja un dejoja tik jauki, ka pat mazais tekulēns, kas no dejošanas un lēkāšanas arī ko prot, jaunajā dejojā noskatījās ar nopietnu vērību. „Redzi, tā ir dzīvošana!“ iesaucās Čipiņš. „Nemaz jau nevajaga diezkādas bruņinieku pils, lai laimīgi dzīvotu. Kad tikai paši prot satīcīgi un priecīgi sadzīvot. Un jaunas meitas to prot.“

Tā dzīvot meitiņām
Kā baltām aitiņām:

Nerāties, nebārties,
Neturēt ienaidiņu.

No šī brīža Čīpam iepatikās arī gana amats

Jaukāks amats nevar būt
Nekā lopu ganiņš kļūt,

tā viņš bija dzirdējis jau vecmāmiņu dziedam. Sevišķi par miļām, baltām aitiņām jau bija sakāms daudz laba: cik viņas pašas sirsnīgas, un cik jauka ir viņu villiņa!

Kas grib baltas villainites,
Lai dzen aitas pieguļā;

Jāņu nakti zelta rasa,
Tur aitiņas mazgājās.

„Ei, ciema meit,“ sauca Čipa, no savas silites lēkdams, „es tev iešu palīgā ganīt.“ Bet daiļā ciema meita šim atbildēja: „Tos pāri jēriņus es noganišu viena pati. Meklē tu sev citu darbu! Bez tam jau puikam vairāk piestāv lielāki lopi: zirgi, govīs.“ Nu mūsu Čipiņam uzausa gaisma. „Tā jau gan būs. Laimes pili es gribu celt, bet jāsāk būs no apakšas, būs jāiestrādājas, un jāstrādā tā, ka no mana darba nāk arī kāds labums.“ Cepuri pavicinājis, viņš devās tālāk, jo pamanīja, ka zaļā pļavā govīs blandās apkārt bez gana. —

Aitiņa kūti,
Tā mani prieki:
Tur teku rītā,
Tur vakarā.

Barga biju, neliedzos,
Pret citām māsiņām:
Es citām māsiņām
Villainiņu nodevēja.

Aitiņ, mana magonīte,
Lidzi pūru pielocīt,
Baltu, mellu pūriņā,
Pelēkaju mugurā.

Ai, māsiņ, ai, māsiņ,
Vēl mēs divas bārsimies,
Kam tu viena paturēji
Mātes austas villainītes.

Dod, Dieviņi, man aitiņas,
Vienu melnu, otru baltu,
Tad es savu lielu pūru
Trīs kārtāmi pielocišu.

Es cūciņas ganīdama,
Tik netapu nabagā;
Ganu baltas avitiņas,
Aužu baltās villainītes.

„Govīm ar' nav nekāda laimes meklēšana!“ Čipiņš par paša piedzīvojumiem domādams, svarīgi noteica. „Apkārt bradājot, dabū tikai dundurus astē un nobradā zaļo zāli.“

Ēdat, govīs, zaļu zāli,
Neminat kājiņām;

Zaļa zāle gauži raud,
Kājiņām saminama.

Bet kur vien bija iespējams, tur Čipa savām gotiņām novēlēja vislabākās ganības. Labprāt viņš būtu gosniņām pat izprasījis, ko tās isti vēlas.

Gosniņ, mana raibaliņa,
Ko tu māvi vakarā?

Vai tu māvi zelta stallā,
Vai sudraba laidariņa?

Zelta stalli, protams, Čipiņš savām raibaļām nevarēja piešķirt, bet tas jau govslōpam arī nav svarīgi. Kad tik ganības ir labas! Un par tām Čipiņš gādāja. Tāpēc tad netrūka arī trekna piena un sviesta. Ar vienu vārdu sakot, mūsu Čipiņš bija izvērties par istu lopkopi. Bija arī pats pa šo laiku paaudzies un apzinājās, kas viņš ir par varenu vīru. Bet tas gan viņam negribēja patikt, ka govju gans savu spēku tā isti nekur neda-

būja lietot. Ar govi jau nav jāiet sacīkstēs; pietiek, ja to pabaidē ar kādu žagariņu. Un to pašu parasti ņem ar visām lapām, lai lopiņam nesāpētu. Arī dziesmā bija šī gudriba izteikta, un vienudien Čipiņš iecerējās vecmāmiņas pamācību:

Gani riksti nebraucija,
Lai braucija arājiņi;

Lai braucija arājiņi,
Lai aug skaidra labibiņa.

„Re nu!“ iesāvēs Čipiņam prātā, „arāja darbs stāv augstāk nekā govu ganišana. Skaidras labibiņas dēļ ir zirdziņam daudz kas jāiztur, jāiztur arī arājam; bet vai tad es būtu tāds glēvulis, ka es neko nevarētu izturēt!“

Es savām gotiņām
Dāboliņa saiti viju:
Vienu vedu rociņā,
Citas nāca pakaļā.

Dzenat, gani, pamazam
Pa maziem vārtniņiem,
Lai telites nesamina
Manu mazu bāleliņu.

Rindājati, raibas govis,
Pa celiņu laidarā!
Māte gaida laidarā
Deviņām slauktuvēm.

Man pazuda raibaliņa
Miglotā ritiņā,
Miglotā ritiņā,
Celmotā lidumā.

Zila, zila man gotiņa
Kā zilā cielaviņa;
Pie avota dzirdit dzinu,
Upē kājas nomazgāt.

Ko, māmiņa, vārdā liksi
Šīs vasaras telitēm?
Kuņa raiba — raibaliņa,
Kuņa melna — vabolite.

Un Čipiņš ķērās pie arkla balsta. Pirmā lieta bija labi apkopt kumeliņu.

Citi viri krogā dzēra,
Es baroju kumeliņu;

Citi viri pīckas grieza,
Es grožiņu kustināju.

Tāpēc arī zirgs bija Čipiņa lepnums, īpaši, kad viņš pats tam stalti sēdēja mugurā.

Kumeliņi, ripainīti,
Tev tecēt, man sēdēt:

Tev bij manu bruņu nest,
Manu skaidru augumiņu.

Zināms, bruņas Čipiņš nevalkāja, jo kara lietām viņš vēl bija par jaunu; bet augumiņš viņam gan bija kopts un skaidrs. Un kad viņi abi ar kumeļu dzina vagas, tad tie tiešām ar cirulīti varēja Dievam sūtīt grāmatu ar lūgumu, lai dod siltu vasariņu, jo strādāts bija pa godam, kālab ražai vajadzēja izdoties. Un izdevās ar'. Čipiņš kādus gadus ara un sēja, plāva un kūla un savu zemīti pārvērta pavisam. Viņš bija tas vīrs, par kuŗu dziesma saka:

Arājiņ, bālēliņ,
Visas tavas kājas zied:

No kājām ziedi bira,
No rociņas sudrabiņš.

Kur vien bija kāds pamests krūmājs, tur bija darbs Čipiņa lemesim, jo ista darba rūķis nevar ciest, ka latviešu zeme kaut kur guļ atmatā. „Zeme dara visu labu,“ tāpēc mums jākopj arī zeme. — Kur itin viņš vēl nespēja visu apart, tur nolēma to darīt citu gadu. Bet tikai grūtumiem nepieķāpties!

Gažām gāju sila malu,
Āboliņu dēstidams;

Es gribēju sila zemi
Par ārisku padarīt.

Tā strādājot, apcirkņi pildījās un vairojās manta; un Čipiņš teica vienā jaukā dienā: „Nu ir atkal jauns darbs darāms!“ —

Arājs ar kalniņā,
Avots tek lejiņā:
Netrūkst maizes arājam,
Ne ūdens avotam.

Cīrulītis augsti dzied
Par visiem putniņiem;
Dievam gudris padomiņš
Par visiem ļautiņiem.

Cīrulītis, mazputniņš,
Augsti skrēja dziedādams;
Dievam nesa grāmatiņu,
Lai dod siltu vasariņu.

Man bij tāds kumeliņš,
Kā ūdens burbulītis:
Kad es kāpu mugurā,
Kā ūdens ligojās.

Auču, auču, viču, viču!
Man deviņi kumeliņi;
Trīs es jāju, trīs es braucu,
Trīs pakal tecināju.

Pieci bēri kumeliņi
Uz akmeņa auzas ēda;
Visi pieci piederēja
Jaunajam bāliņam.

„Arājs nav kurmis,“ teica Čipiņš, „viņš nevar dzīvot rakumos vai apakš zemes. Mūsu senči kādreiz bija spiesti dzīvot dūmainās pirtiņās; bet arī viņi ilgojās pēc jaukām mitnēm, kur spīd glāza logi caur ābeļu pazarēm.“ Zināms, savs jaukums bija arī vecajām istabām.

Veca, veca tā sētiņa, Daži labi Jāņu bērni
Nosūnojši vārtu stabi: Te ēduši, te dzēruši.

Šis sētas bija jaukas tāpēc, ka iedzīvotāji paši bija jauki dzīvojuši. Bet varēja jau taisīt arī māju, kas pati savam saimniekam dara godu.

Kas kait man nedzīvot Visapkārt saule tek,
Apaļā kalniņā? Zelta sietu sijādama.

Mūsu Čipiņam arī prāts nesās uz tādu māju apaļā kalniņā, kur saules būtu diezgan, un dārzs dotu ēnu. Tiešām, arī šis darbs paveicās, un gatava tika māja, kur

Stikla duris, vaŗa vārti,
Veŗas paŗi neveŗami.

„Lūk, lūk,“ teica Čipiņš, spodrās, labi kaltās durvis vārstidams, „tā laimes meklēšana galu galā nekas cits nebūs kā darba darišana. Kad rokas stipras, un pašam mierīgs prāts, tad pēc laimes nekādas medības nav jāriko. Bet māju gan es apkopšu, kā nākas.

Domājam, gudrojam, Sēsīm rudzus, sēsīm miežus,
Kā mēs laukus puškosim: Dēstīsim ozoliņus.

Gar manām mājām arī kuplos ozoli un locīšies vijīgi bērzi, bet dārza vidū ziedēs puķes un rozes, un ābelēm zari lieksies aiz augļiem, kā ļaudis skries visu to skatīties“. — Bet tad viņam piepeši ienāca prātā, ka sveši viņa mājā nemaz tik viegli neietiek, jo mājai apkārt tecēja upe. —

Daiļa sēta arājam
Pašā kalna galiņā:
Visapkārt liepu koki,
Vidū zied ābelītes.

Kas kaitēja nedzīvot
Ierastā vietīņā?
Uz kalniņa tira maize,
Lejā skaidris ūdentiņš.

Sidrabiņa upe tek
Caur bāliņa zirgu stalli;
Tur bāliņa zirgi dzēra,
Tur māšiņa velējās.

Ai, tēva zemīte,
Tavu jaukumiņu:
Smildziņa ziedēja
Sudraba ziedus.

Kalpiem gāju, vergiem gāju,
Uzmetos dzedziedā;
Kad man Dievs palīdzēja,
Es otram maizi devu.

Pie ciniša es piedzimu,
Kalp' iedams es izaugu;
Dieviņš man mantu deva,
Dodiet, kungī, novadiņu!

Bridi apdomājies, Čipiņš teica: „Nu es zinu gan, kas man jādara. Tilts man ir jātaisa. Arājs jau savā mājā nevar ieslēgties kā gliemezis čaumalā. Vienmēr mums vajaga citu cilvēku.

Savu mūžu es netiku
Ar kaimiņu ienaidā:
Pie kaimiņa rauga teku,
Pie kaimiņa padomiņa.

Jātaisa tilts, jākopj ceļš, lai kaimiņi pie manis nāktu talkā un svētkos. Un cik jauki būs, ja bērnu bērni sacīs: Arē, šo ceļu jau ir taisījis un šo tiltu ir cēlis mūsu sencis Čipiņš, kam bija tā gaŗā, baltā bārda.

Tēvu tēvi laipas meta,
Bērnu bērni gājējīņi.

Ja, ja, jāstrādā gan, kamēr man tā gaŗā bārda vēl nav izaugusi!“

Un Čipiņš vēla akmeni pie akmens, ka driz vien tur varēja vai karietē pāri braukt. Ja cilvēki vēl neprata šo darbu apbrinot, tad totiesu jo

vērigāki uz to skatījās pelēkie vanagi savām asajām acīm. Zināms gan, viņi vairāk skatījās uz cielavām, kas patiltē mazgājās. Bet arī tiltu jau viņiem vajadzēja saskatīt. Vēl jaukāki gan būtu bijis, ja tiltu būtu apskatījis un ar Čipiņu kopā papriecāties kāds cilvēka bērns. Čipiņš britiņu padomāja un tad teica: „Nav ko gaidīt. Ir svētdienas diena: es varu pastaigāties un paskatīties, vai te nedzīvo kāds tuvumā, ko varu ciemā aicināt.“ Domāts, darīts: Čipiņš pārgāja pāri pa savu tiltu un drīz vien saskatīja kādu ļaužu mitni, kuŗu greznoja trīs staltas priedes. —

Es kauniņu padariju
Dižajiem bajāriem:
Es tiltiņu sakrāvāju
No vecim dāldeŗiem.

Grūti pūta kumeliņš,
Rigas ceļu tecēdams:
Augsti bija Rigas kalni,
Smags bij ķunga vezumiņš.

Gaidi, gaidi, māmuliņa,
Še būs tavs ceļa vīrs:
Nozviedzās kumeliņš
Tirumiņa galiņā.

Ceļaties, ceļa vīri,
Nu ir laiks ceļu braukt:
Nu dziedāja ciema gaiļi,
Nu ezera gaigališi.

Trīs dzeltenas cielaviņas
Patiltē rotājās;
Trīs pelēki vanadziņi
Tilta virsu lidināja.

Nāc, brālīti, darba dienu,
Apar manu rožu dārzu;
Kad atnāksi svētu rītu,
Nopušķošu cepurīti.

Čipiņš jau sāka dziedāt: Trīs priedītes siliņā, vai manu, vai! Kad viņš no priēžu apakšas pats sadzirda jaunavu dziedāšanu. Kā tad! Tur jau dziedādamas grozījās trīs zeltenes. Lieta bija ātri izlemta: jālūdz tās pašas, lai nāk pār jauno tiltu Čipiņa sētā. Lai jaunavas lūgumu labāki sadzirdētu, Čipiņš ieņēma elpu labi dziļu un sauca tad notālēm visā spēkā: Nāciet pa tiltu!

Bet tai brīdī māte viņam pieskrēja izbijusies klāt: „Čipiņ miļais, kas tev ir noticis, ka tu tā kliedz un esi no gultas izkritis?“ — „Pa manu tiltu lai nāk“, gribēja Čipiņš teikt; bet tad viņš pamazām atjēdzās, ka būs sapņojis, jo uz galda vēl stāvēja gabaliņš vakarējās krējuma maizes, un tuvumā sēdēja, tāpat kā vakar, vectēvs, pipi kūpinādam. Nu bija Čipiņam jāstāsta, kā viņš mežā laimi meklējis, tad bijis gans un arājs, cēlis māju un taisījis tiltu. — „Tā jau arī istam puikam vajaga“, teica vectēvs, „jaunos gados jau rokas netur klēpī. — Bet diez kur šis tādu sapni ņēmis. Tas jau ir, kā kad viņš būtu izstaigājies pa kādu brinumu

dārzu“ — „Kā nu nebūs brinumu dārzs“, atteica māte, laimīgi smaididama. „Viņam jau ir palikušas prātā manas vakarējās dziesmas par zvēriem un putniem, par cilvēkiem un darbiem. Un sapņos mūsu milu-
litis ir pastaigājies daiņu dārzā“.

Ludis Bērziņš.

Trīs putniņi siki čirkst
Smalkā lazdu krūmiņā;
Trīs meitiņas siki dzied
Smalkā priežu siliņā.

Mazajām meitiņām
Vējiņš matus plivināja;
Vai tādēļ plivināja,
Maza bēda galviņā?

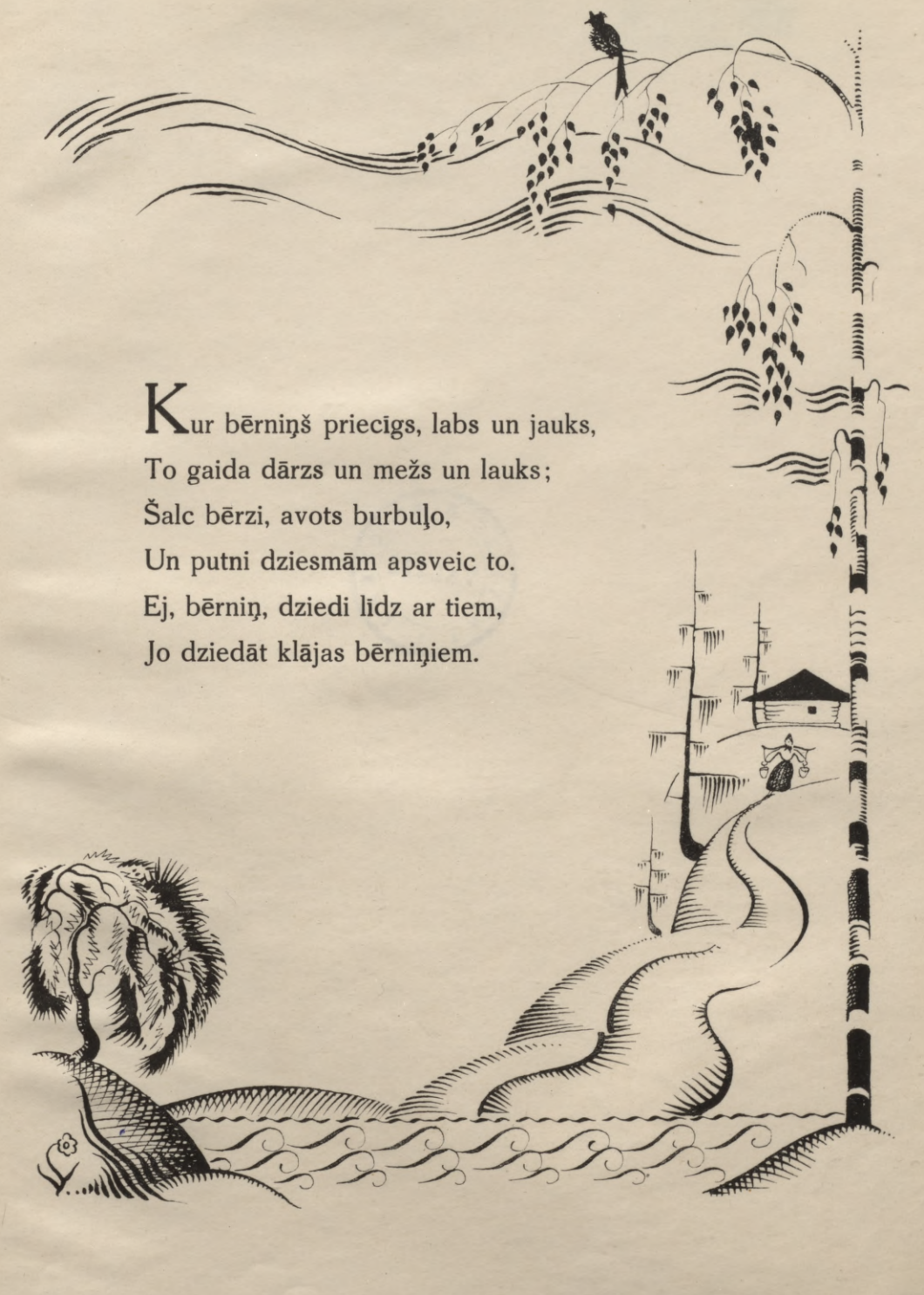
Priede, priede, egle, egle
Sen tu mani kaitināji:
Vai bij ziema, vai vasara,
Zaļi svārki mugurā.

Mēs bijām div' māsiņas,
Abas vienu augumiņu;
Abas divas valkājām
Vienu ziļu vainadziņu.

Divas vien mēs māsiņas,
Kur mēs miļi dzīvojām!
Krustiem auga zelta zāle,
Kur mēs abas staigājām.

Zaļa priede, zaļa egle,
Zaļa visa vasariņa;
I es gribu šūdināt
Zaļu zīda vainadziņu.

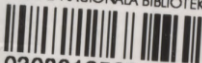

Kur bērniņš priecīgs, labs un jauks,
To gaida dārzs un mežs un lauks;
Šalc bērzi, avots burbuļo,
Un putni dziesmām apsveic to.
Ej, bērniņ, dziedī līdz ar tiem,
Jo dziedāt klājas bērniņiem.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308016566

2177

DEC 30 1978